

УДК 330.341.1:338.432

ІНВЕСТИЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ

Сіренко Н.М. - д.е.н., доцент, Миколаївський ДАУ

Постановка проблеми. Сучасні соціально-економічні перетворення як державного, так і світового масштабу змушують країни та окремих суб'єктів господарювання переорієнтовуватися на модель інноваційного розвитку. Разом з тим, остання, надаючи значні переваги у висококонкурентному середовищі, вимагає постійного вкладення капіталу, нестача якого особливо відчутна в аграрному секторі. Тому постає проблема у визначенні оптимального поєднання внутрішніх та зовнішніх інвестиційних механізмів забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектора, а також обґрунтуванні ролі держави в цьому процесі.

Стан вивчення проблеми. Дослідженнями проблем інвестиційного забезпечення розвитку економіки займалися П. Джонсон, П. Друкер, М. Зубець, Л. Федулова, Н. Фролова, Х. Лесброу, М. Чумаченко, М. Шарко та ін. Але особливості та незадовільний фінансовий стан аграрного сектора потребують поглибленого їх вивчення та визначення принципів побудови дієвої державної інвестиційної політики щодо інноваційного розвитку економіки.

Завдання і методика дослідження. Метою статті стало дослідження стану та обґрунтування ефективних форм інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку вітчизняного аграрного сектора, а також методи стимулювання аграрних виробників до реінвестування прибутку в інноваційну діяльність.

Для досягнення мети було використано загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема: метод системного узагальнення, аналізу і синтезу, соціологічні методи, монографічний тощо.

Результати досліджень. Поділяючи позицію О. Тарасової [5],

вважаємо, що визначальною умовою результативної інноваційно-інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки є сформована та дієва інфраструктура. Інвестиційна інфраструктура інноваційного розвитку аграрного сектора економіки повинна враховувати не лише організаційно-фінансові заходи, а й сприяти покращенню соціально-культурних й екологічних умов життя сільського населення.

Проте, у фінансуванні державних цільових програм Україна насамперед надає перевагу економічній діяльності (переважно субсидіювання вугільного та державного секторів) (рис. 1), що не повною мірою відповідає пріоритетам розвитку країни. На наукові та науково-дослідні програми витрачається лише близько 1,5% всіх коштів, спрямованих на програмні цілі. У 2009 р. в порівнянні із 2006 р. структура фінансування програм погіршується: майже в 1,5 рази збільшується фінансування економічних програм та майже в 5 разів - соціальних, при цьому зменшуються обсяги фінансування екологічних програм, які є однією із умов ефективного сільськогосподарського виробництва.

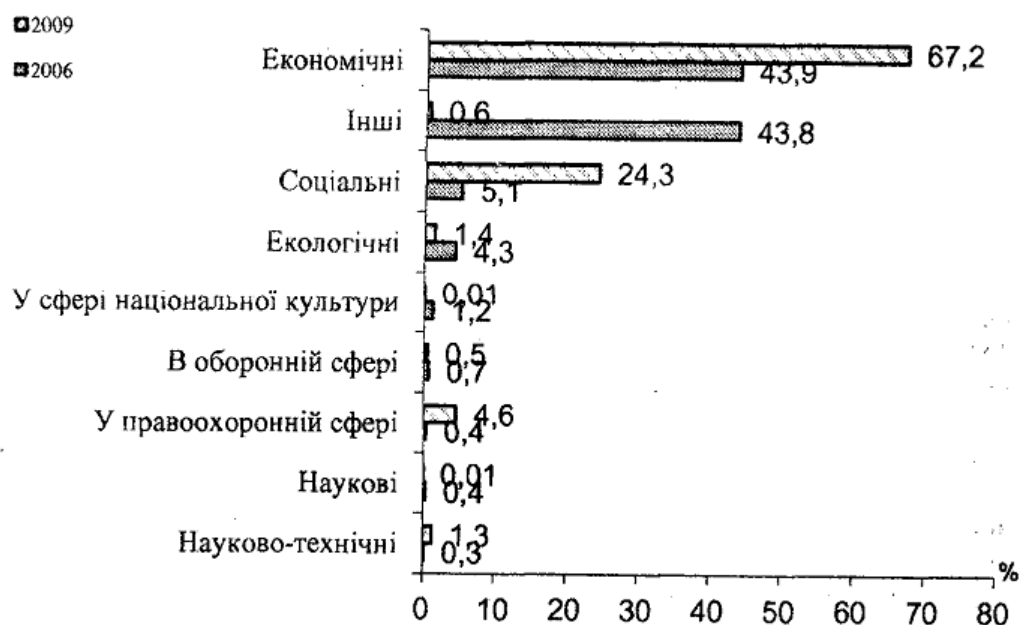

Рисунок 1. Структура фінансування державних цільових програм за сферами діяльності*

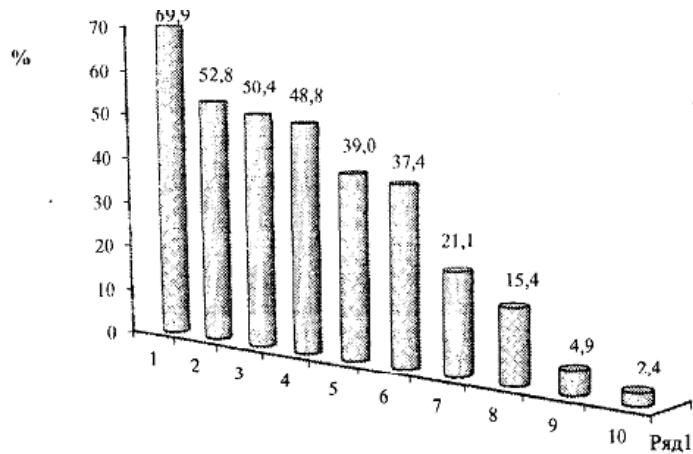
* Розраховано і побудовано на основі обробки законодавчо-

нормативних актів

Л.Федуловою та О.Балакіревою на основі дослідження підприємств України всіх видів економічної діяльності було виділено найбільш ефективні форми державної підтримки інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку економіки, які, вважаємо, можна екстраполювати і на вітчизняний аграрний сектор (рис. 2). На думку керівників підприємств, найвищий рівень результативності щодо інвестування інноваційної діяльності мають податкові пільги (69,9%), бюджетне фінансування (51,8%) і пільгове кредитування інноваційних проектів (50,4%). Але вважаємо, що недостатній розпиток спеціалізованих інвестиційно-інноваційних фондів в Україні не дав можливості керівникам підприємств об'єктивно оцінити їх ефективність.

У процесі переорієнтації України на модель інноваційного соціально-економічного розпитку, яка забезпечує конкурентоспроможність країни в глобальному середовищі, визначне місце посідає розвиток венчурного фінансування, яке стимулює і підтримує високі темпи зростання суб'єктів господарювання, що характерно для цивілізованих країн світу. Й. Шумпетер зазначав, що капіталістична система кредиту фактично зростала із фінансуванням нових комбінацій і розвивалася при ньому [9].

Але реалізація інноваційних проектів пов'язана із високими рівнями ризику, у зв'язку з чим постала необхідність у створенні механізмів, які б, з одного боку, стимулювали впровадження наукових досягнень у виробництво, з іншого - зменшували ризикованість інвестицій. Одним із таких механізмів є венчурний бізнес, який останніми роками не лише якісно змінив структуру продуктивних сил суспільства, а й помітно вплинув на існуючі виробничі відносини [1].

1. Податкові пільги
2. Часткове бюджетне фінансування інноваційних проектів з наступними перевірками цільового призначення використаних коштів.
3. Надання дешевих «інноваційних кредитів» з державного спеціалізованого банку.
4. Звільнення інноваційної продукції від ПДВ.
5. Маркетингове просування інноваційної продукції на ринку (в тому числі й міжнародному).
6. Компенсація з державного бюджету відсоткових ставок за користування «інноваційними кредитами».
7. Компенсування покупцям інноваційної продукції частини здійснених витрат.
8. Часткове фінансування інноваційних проектів з венчурних та відомчих інноваційних фондів з наступним використанням разом з такими фондами інноваційної продукції.
9. Часткове фінансування інноваційних проектів з венчурних та відомчих інноваційних фондів з подальшим викупом у таких фондів прав на інноваційний проект.
10. Інше

Рисунок 2. Форми державної підтримки інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку економіки *

* Побудовано за даними [7]

В Україні система венчурного фінансування активно розвивається, при чому майже без держави як інвестора, з переважною участю закордонних фондів а фондів з іноземними інвестиціями. Але останнім часом спостерігається і тенденція до створення венчурних фондів українськими фінансово-промисловими групами, які активно використовують їх для реінвестування й оптимізації оподаткування.

Розвиток механізмів венчурного фінансування повинен здійснюватися в комплексі із формуванням системи державного регулювання трансферу технологій, яка сприяє вирішенню таких завдань: забезпечення законодавчої підтримки розвитку венчурних фондів і фірм; спрощення процедури передачі нових технологій державних науково-дослідних і проектно-конструкторських організацій малому і середньому бізнесу; стимулювання венчурних фірм ДО (співпраці в галузі державних програм НДДКР; стимулювання підприємств різних форм власності до широкої участі у виконанні НДДКР. Як свідчить досвід США, ці завдання можуть бути успішно вирішені за допомогою посередницьких центрів, які створюються при університетах. Центри мають невеликі бюджетні надходження, що виділяються федеральним урядом, штатом, а також корпораціями та спеціальними фондами [8].

В аграрному секторі економіки України виконання цих функцій необхідно скласти на дорадчі служби.

На нашу думку, механізм державної підтримки і стимулювання венчурної діяльності в аграрному секторі економіки України повинен здійснюватися в розрізі двох принципових цільових напрямках: 1) перетворення, спрямовані на підвищення рівня привабливості аграрного сектора для потенційних інвесторів; 2) перетворення, спрямовані на розвиток венчурного інвестування.

У свою чергу, як зазначалося, одночасно із венчурним

фінансуванням розвитку трансферу інновацій сприятиме включення України в міжнародну інноваційну кооперацію, завданням якої є виявлення потреб і ефективно розповсюдження інформації про технології, інновації і знання, а також створення на її основі можливостей для реалізації спільних інноваційних проектів. В Європейському Союзі з метою підвищення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання на основі використання інновацій та інноваційної інтернаціоналізації з 2007 р. розпочата реалізація Програми конкурентоспроможності та інновацій («Competitiveness and Innovation Program» (CIP)) на 2007-2013 рр. В межах CIP виділено три підпрограми [6]:

1. Програма «Підприємництво та інновації» (Entrepreneurship & Innovation Programme - БІР), яка включила створення в 2008 р. Європейської сітки підтримки підприємництва (Enterprise Europe Network - EEN). EEN включає в себе країн, 600 організацій-контактних точок, 4000 осіб досвідченого персоналу; більше 250 консорціумів регіональних організацій (центри трансферу, бізнес-інноваційні центри, агентства розвитку та ін.). Негативним моментом, на нашу думку, є представлення в EEN пострадянських країн лише Росією, не враховуючи країн-членів ЄС.

2. Програма «Підтримка ІКТ» (ICT Policy Support Programme - ICT - PSP).

3. Програма «Нова енергетика Європи» (Intelligent Energy Europe - IEE).

Включення України до міжнародної економіки знань неможливо без трансферу інновацій, який на сьогодні знаходиться на початковому етапі й потребує заходів щодо активізації. Включення України до BBN забезпечить доступ вітчизняних наукових, науково-дослідних організацій за товаровиробників до пакетів послуг, які активізують їх інноваційну активність (табл. 1).

Вважаємо, що функціонально оформлення заявки на участь в E.E.N

може бути покладено на Центр трансферу технологій, створений в 2007 р. як науково-технологічний структурний підрозділ Академії технологічних наук України і на який покладено завдання створення на корпоративних принципах національної сітки трансферу інновацій.

Таблиця 1 - Характеристика послуг, які надаються країнам-учасникам EEN*

Модуль пакета послуг	Характеристика пакета послуг	Вигоди для вітчизняних суб'єктів аграрної інноваційної системи
Модуль А	Послуги з надання інформації, встановлення бізнес-кооперації з європейськими партнерами та інтернаціоналізації	Участь в міжнародній бізнес-кооперації Забезпечення релевантною інформацією
Модуль В	Послуги з трансферу інновацій, технологій і знань, спрямовані на розширення технологічного співробітництва між європейськими і вітчизняними підприємствами та науковими організаціями. Підтримка інноваційної діяльності клієнтів, оцінка їх інноваційного потенціалу	Використання світових наукових компетенцій для створення або розвитку власної продукції Обмін знаннями Доступ до маркетингової інформації, законодавства.
Модуль С	Послуги зі сприяння підприємствам щодо участі в Рамкових програмах ЄС. Адресне інформування клієнтів за запитами європейських партнерів. Підготовка і розповсюдження методичних матеріалів, інформаційних бюлетенів тощо	Одержання консультацій щодо участі в Рамкових проектах ЄС Допомога в пошуку партнерів

*. Побудовано з використанням матеріалів [4]

Досвід Росії демонструє, що входження країни до сітки EEN забезпечує їй прогресуюче входження в міжнародне інноваційне середовище. Так, кількість підтриманих російських клієнтів у межах цього співробітництва в 2009 р. порівняно із 2008 р. збільшилася на 26,9% і склала 2030 клієнтів; кількість центрів-учасників - у 2 рази до 40; кількість проектів, російсько-європейського співробітництва на 114,3 відсотки [3].

На нашу думку, між вимогами товаровиробників сільськогосподарської продукції до інноваційної системи та інтересами виробників наукових знань існує закономірна боротьба та протиріччя. Якщо перші здебільшого керуються ринковими факторами, то другі в процесі своєї діяльності виходять із суб'єктивної зацікавленості, яка є породженням потягу до нових знань. Поєднання інтересів можливе лише за наявності третього суб'єкта, який буде здійснювати збалансування та

регулювання інтересів: розвиваючи неприбуткові фундаментальні знання, стимулювати прикладні дослідження. І більшість учених України [2] одноставні в тому, що з метою створення і впровадження в практику інновацій з максимальною ефективністю необхідно сформувати інноваційний фонд. На нашу думку, його створення повинно задовольняти дві умови: по-перше, недоречним є підпорядковувати інноваційний фонд НААН України, зважаючи на його організаційні та посередницькі функції; по-друге, ця структура повинна стати акумулятором наукових, фінансових, інформаційних і людських ресурсів для розвитку аграрного сектора у пріоритетних напрямках, а тому повинна бути наділена відповідними повноваженнями та сферами впливу.

У результаті наших досліджень ми дійшли висновку, що в Україні відсутні дієві механізми, які б сприяли реінвестуванню прибутку в інноваційну діяльність підприємств, у тому числі й аграрних, особливо на ранніх стадіях, які найбільш витратні і ризиковані. Світовою практикою відпрацьовано основні заходи державного стимулювання наукової та інноваційної діяльності, основні з яких:

1. Податкове стимулювання, у структурі якого, як зазначалося, в останні роки переважають непрямі методи. У США існує більше 100 видів пільг, особливістю яких є те, що вони надаються не авансом, а за впровадження конкретних інновацій. Для малих інноваційних підприємств передбачено зменшення всіх податків на 25% порівняно з іншими малими підприємствами. В Італії податок на прибуток підприємств зменшується на суму витрат на НДДКР (до 50% протягом року), а у Великобританії витрати на НДДКР включаються у собівартість продукції. В Японії передбачено пільговий податок на прибуток для венчурних підприємств, податкова знижка для приватних інвестицій в і НДДКР, повернення державою до 80% коштів, які підприємства вкладають у венчурний бізнес.

2. Амортизаційна політика, за допомогою якої, з одного боку, за

рахунок нормативів прискореної амортизації зменшується податок на прибуток інноваційних підприємств, а з іншого, за допомогою нормативних обмежень стимулюється використання пріоритетних для держави інновацій через відмову підприємств від використання застарілих техніки і технологій.

3. Бюджетні дотації підприємствам, які впроваджують інновації або споживають інноваційну продукцію. У Німеччині передбачено дотації на підвищення кваліфікації науково-дослідних працівників, малим підприємствам на здійснення інвестицій в НДДКР.

Оцінка положень законодавчо-нормативних актів України свідчить, що в Україні, стимулюючи інноваційний розвиток економіки, державні заходи не мають системно-комплексного характеру і здебільшого направлені на технологічні парки, стосовно яких запроваджено спеціальний режим інноваційної діяльності, хоча й не реалізований повною мірою останніми роками. Інші ж механізми Податкового стимулювання обмежені науковими й освітніми установами і не передбачають комплексу заохочувальних пільг для товаровиробників, які є безпосередніми замовниками і споживачами НДДКР та інновацій.

Згідно з нашою позицією, податкове стимулювання інноваційного розвитку економіки і аграрного сектора зокрема повинне мати, по-перше, цільовий характер, а по-друге, враховувати пріоритетні напрями розвитку держави і галузі.

У цілому вважаємо, що напрями податкового вдосконалення в частині стимулювання інноваційної діяльності в аграрному секторі економіки України повинні полягати 1) в зниженні податкової складової в ціні наукового та інноваційного продукту, що згідно з обґрунтованою нами теорією рентних потоків приведе до збільшення розміру інтелектуальної ренти; 2) створенні стимулів для збільшення попиту на НДДКР та інновації; 3) забезпеченні стимулювання інвестування в наукові

та інноваційні сфери; 4) стимулюванні інноваційного підприємництва. _

Висновки та пропозиції. Отже, позитивний вплив державної інвестиційної політики щодо розвитку інноваційної діяльності в аграрному секторі економіки та якісне соціально-економічне зростання можливо забезпечити лише за умови їх системно-комплексної реалізації в розрізі елементів:

1) законодавчо-нормативний (законодавчо-нормативне забезпечення інноваційно-інвестиційної діяльності, ринку інтелектуальної власності, підтримки сільськогосподарських товаровиробників);

2) кадровий (підготовка кваліфікованих менеджерів і консультантів у сфері інноваційної діяльності, венчурного інвестування);

3) організаційно-управлінський (створення бізнес-шкіл, науково-технологічних парків, інноваційних центрів, мережі «бізнес-ангелів», а також інформаційно-аналітичних, консультаційних центрів);

4) фінансовий (об'єднання у венчурний капітал ресурсів банків, недержавних пенсійних фондів, страхових компаній, держави, індивідуальних інвесторів);

5) інформаційний (створення доступної системи повної довідкової, аналітично-прогнозної, техніко-технологічної, ринкової, рекламної інформації),

Ці заходи разом із удосконаленням науково-інтелектуальної та інформаційної складових аграрної інноваційної системи сприятимуть комплексному забезпеченню інноваційного розвитку аграрного сектора економіки України, а отже, побудові результативної його моделі.

Перспектива подальших досліджень. Запропоновані заходи потребують подальших досліджень, які полягають у розробці методів ефективного поєднання джерел фінансування інноваційного розвитку аграрного сектора економіки, а також формуванні результативної системи інформаційного забезпечення цього процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Инновационный менеджмент: концепции, многоуровневые стратегии и механизмы инновационного развития : [учеб. пособие] / под ред. В.М. Аньшина, А.А. Дагаева. -- [3-е изд., перераб., доп.]. — М. : Дело, 2007. — 584 с. '

2. Лайко П.А. Удосконалення інноваційної діяльності в АПК - вимоги часу / П.А.Лайко та ін. // Економіка АПК. — 2007. — №12. — С.85—91.

3. Региональный выпуск Вестника Российской сети трансфера инноваций [Электронный ресурс]. — Режим доступа :

[http://dni.sstu.ru/dni.nsf/23e5e39594c064ee852564ae004fa010/8bd59082f15522dbc325700700482514/\\$F1БН/iOn10bp85ii42v4no5q42s61ei0n91u1fd0nn0br05sk2v0nph.pdf](http://dni.sstu.ru/dni.nsf/23e5e39594c064ee852564ae004fa010/8bd59082f15522dbc325700700482514/$F1БН/iOn10bp85ii42v4no5q42s61ei0n91u1fd0nn0br05sk2v0nph.pdf)